

Nr 46

Konstitutionsutskottets betänkande med anledning av motion om lagstadgad rätt till utskrift av radio- och TV-program.

Motionen

I motionen 1973:975 av herrar Olsson i Kil (fp) och Ahlmark (fp) hemställs "att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att Sveriges Radio åläggs att mot avgift tillhandahålla allmänheten utskrifter av radio- och TV-program".

Under hänvisning bl. a. till det förslag till radioansvarighetslag som år 1965 framlades av en särskilt tillkallad utredningsman (SOU 1965:58) görs det i motionen gällande, att det från allmänna utgångspunkter är angeläget att var och en har möjlighet att i efterhand ta del av vad som sagts i ett radio- eller televisionsprogram även om han inte är direkt berörd. Därigenom skulle, framhålls det i motionen, inte minst det offentliga meningsutbytet, som är en av grundvalarna för vårt politiska system, underlättas. Som radioutredningen föreslog bör därför enligt motionärerna Sveriges Radio ha skyldighet att mot avgift utlämna avskrift av radio- och TV-program.

Gällande rätt m. m.

Genom 10 § radioansvarighetslagen (1966:756) har överlämnats till Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om skyldighet för programföretaget att vidtaga åtgärder för att säkerställa framtida bevisning om innehållet i radioprogram. Sådana tillämpningsföreskrifter är intagna i KK 25 maj 1967 (1967:226) om tillämpningen av radioansvarighetslagen, vari bl. a. stadgas att programföretaget skall ombesörja upptagning av varje program som sänds, att upptaget program skall bevaras minst 6 månader samt att rätt att ta del av programutskrift tillkommer JK i hans egenskap av åklagare i mål enligt radioansvarighetslagen och av enskild som anser att tryckfrihetsbrott begåtts mot honom.

Som anförs i motionen föreslogs i betänkandet med förslag till radioansvarighetslag en bestämmelse av innebörd att Sveriges Radio skulle åläggas skyldighet att mot stadgad avgift till envar som begärde det utge bandkopia eller utskrift av inspelning under förutsättning att framställning ingavs inom en månad från sändningen. Det framhölls därvid att ett stadgande av den föreslagna innebörden skulle kunna föranleda jämkningar i upphovsrättsliga föreskrifter.

Någon skyldighet för Sveriges Radio att tillhandahålla programutskrift stadgades -- som framgår av redogörelsen ovan rörande innehållet i

radioansvarighetslagen och tillämpningsföreskrifterna därtill – emellertid inte. Departementschefen uttalade härom i propositionen till radioansvarighetslagen (prop. 1966:156) följande:

Det torde vara nödvändigt att programföretaget i viss omfattning gör upptagningar av program för arkivering. Sådana upptagningar kan få betydelse bl. a. såsom bevis angående yttrandefrihetsbrott. Upptagningarna bör göras tillgängliga för allmänheten. Det är emellertid inte möjligt att fastställa en generell rätt för alla att utan avgift ta del av ljud- och filmupptagningar och annan dokumentation hos programföretaget. Även i detta ämne måste en komplettering av lagen ske genom föreskrifter av Kungl. Maj:t.

Vid riksdagsbehandlingen (sammansatt konstitutionsutskott och första lagutskott 1966:1) berördes frågan endast så till vida att utskottet anmärkte, att arkivering av såväl ljud som bild bör ske av alla sådana program där frågor om yttrandefrihetsbrott kan förekomma.

I vilken mån rätt föreligger för Sveriges Radio att tillhandahålla utskrifter eller motsvarande av program får – som också framhålls i motionen – bedömas med utgångspunkt i upphovsrättsliga regler.

Upphovsrätten innefattar enligt 2 § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk i princip ensamrätt för upphovsmannen att förfoga över verket genom att framställa exemplar av verket och genom att göra det tillgängligt för allmänheten i ursprungligt eller ändrat skick, i översättning eller bearbetning, i annan litteratur eller konststart eller i annan teknik. Såsom framställning av exemplar anses också att verket överförs på anordning, genom vilken det kan återges (2 § andra stycket upphovsrättslagen).

2 kap. upphovsrättslagen innehåller inskränkningar i upphovsrätten. I förevarande sammanhang förtjänar härvidlag att framhållas bestämmelsen i 11 § att offentligt verk må i enstaka exemplar framställas för enskilt bruk och i 24 § att utan upphovsmannens samtycke får återges vad som anförs inför myndighet, statlig eller kommunal representation eller vid offentlig överläggning om allmänna angelägenheter.

I den mån undantagsbestämmelserna är tillämpliga kan Sveriges Radio således tillhandahålla allmänheten utskrifter av program. I övrigt föreligger ingen sådan möjlighet utan ändring av 2 § upphovsrättslagen.

Bedömningen av om undantagsbestämmelserna är tillämpliga är ofta intrikat. Departementschefen uttalade i propositionen till upphovsrättslagen (1960:17 s. 109) beträffande 11 § att det med hänsyn till de skiftande förhållanden som avses med ”privat bruk” knappast var möjligt att i lagtexten närmare ange vad som avsågs härmed utan att det borde få ankomma på rättstillämpningen att mer i detalj avgränsa det fria området.

22 § upphovsrättslagen innehåller en bestämmelse om rätt för programföretag att under villkor som Konungen bestämmer för bruk vid egna utsändningar upptaga ett verk, som företaget fått rätten att sända, på ”anordning genom vilken det kan återgivas”. Enligt uttryckligt

stadgande inverkar denna bestämmelse inte på upphovsrätten i övrigt och utvidgar således inte rätten att göra verket tillgängligt för allmänheten.

Upphovsrättslagen är under bearbetning av den år 1970 tillsatta Nordiska upphovsrättskommittén. Kommittén väntas komma med ett första betänkande innevarande höst.

Företrädare för Sveriges Radio har inför utskottet lämnat bl. a. följande upplysningar i den här aktuella frågan: Sveriges Radio ålägger sig viss restriktivitet i fråga om att tillhandahålla allmänheten programutskrifter. Detta betingas av framför allt två skäl: dels kan upphovsrättslagens regler bedömas hindra utlämnandet, dels föreligger praktiska svårigheter för företaget att ombesörja utskrifter till alla som framställer önskemål därom. Inom företaget disponeras för programutskrifter endast en person, som även skriver för radionämnden. Dessutom kan företaget för ändamålet anlita två andra personer, bosatta utanför Stockholm. Frågan om utskrift skall tillhandahållas viss sökande avgörs av företagets informationsavdelning, som i svårbedömbara fall samråder med bl. a. chefsjuristen. I de fall framställning om programutskrift avvisas på grund av arbetsbelastningen på utskriftssidan hänvisas sökanden att i stället köpa en bandkopia av programmet. Utskrifterna är i princip avgiftsbelagda. Avgiftsfria utskrifter erhåller dels pressen, dels den som direkt berörs av programmet i fråga. På utskrift till utomstående antecknas alltid att utskriften endast är avsedd för enskilt bruk.

I en motion (fp) till 1972 års riksdag framställdes krav på utredning av formerna för Sveriges Radios skyldighet att mot lägre avgifter eller helt kostnadsfritt uppspela bandade program och tillhandahålla programutskrifter. I sitt av riksdagen i denna del godkända betänkande avstyrkte kulturutskottet (KrU 1972:23) motionen med följande motivering:

Utskottet får erinra om att Sveriges Radio enligt kungörelsen om tillämpningen av radioansvarighetslagen är skyldig att låta enskild, som anser att yttrandefrihetsbrott begåtts mot honom eller att han lidit skada på grund av sådant brott, hos företaget gratis ta del av det radioprogram, i vilket brottet uppges ha förekommit, och gratis få utskrift av programmet. Detta gäller dock ej om det är uppenbart att vederbörande inte kan vara målsägande. Enligt vad utskottet inhämtat följer Sveriges Radio i övrigt normalt den principen att den som direkt berörs av ett program kostnadsfritt kan erhålla en utskrift, medan andra som önskar programutskrifter får erlægga en avgift som i princip skall täcka Sveriges Radios kostnader. I de sistnämnda fallen görs möjligheten att erhålla utskrifter också beroende av tillgången på personal för utskriftsarbetet.

Utskottet

I motionen begärs att Sveriges Radio skall åläggas skyldighet att mot avgift tillhandahålla allmänheten utskrifter av radio- och TV-program.

Enligt gällande regler i tillämpningsföreskrifterna till radioansvarighetslagen föreligger skyldighet för Sveriges Radio att ombesörja upptagning av varje program som sänds i radio och TV och att bevara

upptagningen i minst sex månader. Av radioansvarighetslagen framgår, att syftet med bestämmelsen är att bl. a. som ett led i den enskildes rättsskydd säkerställa framtida bevisning om innehållet i programmen. I konsekvens härmed innehåller tillämpningsföreskrifterna bestämmelse om rätt för JK i egenskap av åklagare i tryckfrihetsmål och för enskild som anser att tryckfrihetsbrott begåtts mot honom att utan avgift erhålla programutskrift.

Enligt vad utskottet erfarit är det sällsynt med framställningar om utskrifter under återopande av tryckfrihetsbrott. Däremot är det i övrigt inte ovanligt att enskilda på beställning – vanligen mot avgift – erhåller bandkopior eller utskrifter av program. Även om upphovsrättsliga hinder inte anses föreligga ålägger sig Sveriges Radio emellertid viss restriktivitet med tillhandahållandet av programutskrifter. Främst har detta uppgetts bero på bristande personalresurser för utskrivningsarbetet. Av samma skäl kan beställningarna ofta inte verkställas så snabbt som sökanden skulle önska.

Utskottet ansluter sig till den i motionen framförda uppfattningen att det är av betydande värde för den offentliga debatten om allmänheten i efterhand kan ta del av programmen. Av särskilt intresse i detta hänseende är program som rör samhällsfrågor, t. ex. politiska debatter och intervjuer. Självfallet är det därvid angeläget att utskrift kan erhållas inom sådan tid att programmet fortfarande har aktualitet.

Mot bakgrund av det anförda förefaller nu rådande förhållanden inte tillfredsställande. En generell skyldighet för Sveriges Radio att tillhandahålla programutskrifter skulle emellertid i vissa fall kunna komma i konflikt med upphovsrättsliga regler. De program som är intressanta med hänsyn till den offentliga debatten torde dock i stor utsträckning inte vara upphovsrättsligt skyddade. Möjligheterna att för sådana fall ålägga Sveriges Radio skyldighet att tillhandahålla programutskrifter är enligt utskottets mening förtjänta av överväganden. Det får ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra under vilka former en sådan utredning bör komma till stånd. Utskottet vill i sammanhanget erinra om det inom den år 1970 tillsatta massmedieutredningen pågående arbetet med radio- och TV-frågor.

På grund av det anförda hemställer utskottet

att riksdagen med anledning av motionen 1973:975 ger Kungl.

Maj:t till känna vad utskottet anfört.

Stockholm den 13 november 1973

På konstitutionsutskottets vägnar

HILDING JOHANSSON

Närvarande: herrar Johansson i Trollhättan (s), Henningsson (s), Nelander (fp), fru Thunvall (s), herrar Hernelius (m), Mossberg (s), Boo (c), Svensson i Eskilstuna (s), Pettersson i Örebro (c), Bergqvist (s), Werner i Malmö (m), Karlsson i Malung (s), Fiskesjö (c), Norrby i Åkersberga (fp) och Wictorsson (s).

GOTAB 73 5427 S Stockholm 1973